

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תרומה - תש"ס - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הלוח העברי לעומת לוחות העמים
חכמינו אמרו שעוד בהיותו במצרים בזמן ציווי "החודש הזה לכם ראש חודשים" הראה לו הקב"ה את הלבנה ואמר לו: "כזה ראה וקדש". הוא לימד אותו את סודות קידוש החודש, משה לימד את הסודות לחכמי ישראל והם שמרו עליהם מכל משמר. החישוב כיום נעשה בימי רבי יהודה נשיאה ובימי הלל השני כשפסקו לקדש חודשים ולעבר שנים בישראל על פי הראיה. בזמן זה חישבו חכמי ישראל את לוח השנה במדויק לדורי דורות עד ביאת המשיח עלפי הכללים שמסר להם משה רבינו מדור לדור. ופלא נפלא הוא שחשבונם הוא מדויק שבמדויקים, הם חישבו בלי "מחשבי על" את הסיבוב הממוצע!! של הלבנה ואת הסיבוב הממוצע!! של החמה בדיוק של אלפיות שניה, באופן שכל התנודות המסובכות של כדור הארץ מחושבות בו עד הפרט האחרון. כל השינויים במהירות כדור הארץ מחושבות לפרטי פרטים. דבר זה הוא מופלא ביותר בפני עצמו ומודגש יותר כשמשווים אותו ללוח המוסלמי של היום שהולך על פי הלבנה בלבד וחודשים מתחילים עם מולד הלבנה אך אינם מתאימים לעונות השנה ולכן חודש הראמון שלהם חל פעם בקיץ ופעם בחורף ללא קביעות.

הלוח הנוצרי נקבע על ידי חכמי אומות העולם בצורה מוטעה והכריחו חכמי ישראל לעזור להם ותוקן מספר פעמים כשראו שהלוח שקבעו אינו מתאים לעונות השנה. פעם הוסיפו והחסיירו בו 11 יום בגלל טעות מצטברת (איזה בושה!!) ועדין יודעים שאינו מדויק. וכל זה בגלל שכל חכמי האומות לא הצליחו לעמוד בחישובים מסובכים אלו עד שנכשלו בהם. גם אחרי התיקון הצליחו להעמיד את הלוח הנוצרי רק לפי מהלך החמה. אין בחודשי הנוצרים חישוב לפי מולד הלבנה ואין לחודשיהם קשר עם מולד הלבנה כלל כיון שלא הצליחו להתאימו לשניהם גם יחד. על זה נאמר בגמרא (שבת עה, א): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות - שנאמר (דברים ד) 'ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים' איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? - הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות". (בלוח זה יש גם גאווה של אנשים. בד"כ יש להם חודש מלא וחודש חסר כסדר חוץ מחודש פברואר שמכיל בד"כ 28 יום (חוץ מפעם בארבע שנים, ופעם באלף שנה מדגלים על דילוג זה). דבר זה נגרם בגלל קיסר יוליאנוס שרצה שהחודש שנקרא על שמו - יולי יהיה תמיד מלא).

בלוח שלהם נקבעים ימי אידם לפי לוח השמש אבל "חג הפסח" שלהם נקבע על פי הלוח העברי בהתאם למולד הלבנה ולחג הפסח שלנו כדי שיוכלו להציק ליהודים כידוע בכל שנות הגלות. שידעו את ימי השמחה שלנו והיה רע בעיניהם שיש לנו ימים טובים וטוענים שאז נהרג משיחם וכו'. והעלילו עלינו עלילות דם בחודש ניסן בד"כ וגם בדמשק העלילו באדר והדברים ארוכים. גם כעת רוצה לבא ראש הכנסיה שלהם לבוא דוקא ביום שבת להרבות חילול שבת ולהפגין זלזול בקדשי ישראל. היה יותר טוב שיכבד את המקום שמתארח בו ויבוא ביום חול, כמו הכלל "אחית לקרתא - אזיל בנימוסי" (הבא לעיר - יתנהג לפי מנהג העיר). ויותר טוב שלא יבוא כלל משיבוא ויגרום חילול שבת בארץ ישראל.

התורה אמרה "מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה". אם הלבנה לוקה יחתו המוסלמים הסופרים ללבנה ואנו שלא תלויים בה לא נחשוש כי אנו מונים גם לחמה. אם החמה לוקה שיפחדו הנוצרים הסופרים לחמה. אנו לא נפחד כי אנו לא תלויים בה בלבד שאנו סופרים גם ללבנה. ולכן "אל תחתו". אל תפחדו!!

עיבור השנה בזמן חז"ל

בזמן שביה"ק היה קיים היו מקדשין את החודש על פי ראית מולד הלבנה ועל פי חישובי הנוחות של עם ישראל (ועד אביי ורבא סוף חכמי הגמרא המשיכו לקדש על פי הראיה בארץ ישראל עיין עיני רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה, הלכה ג). כמו כן היו מעברים את השנה בחישוב של בית דין מיוחד לענין זה וכך כותב הרמב"ם: "מצות עשה מן התורה על בית דין שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושירשו את העדים עד

השיעור לעילוי נשמת:

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע: תרומה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

שנה מעוברת

מתי עושים שנה מעוברת?

כתב הרמב"ם (קדוש החדש א, א): "חדשי השנה הם חדשי הלבנה שנאמר 'ועולת חדש בחדשו' ונאמר 'החדש הזה לכם ראש חדשים'. כך אמרו חכמים: 'הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו: 'כזה ראה וקדש'. והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר 'שמור את חדש האביב'. ולכן אנו משתדלים שניסן יהיה באביב, ושבועות בזמן קציר שנאמר 'מהחל חרמש בקמה' וסוכות בזמן האסיף וכו'. וכל זה אי אפשר לעשות אם מחשבים על פי מולד הלבנה בלבד כי העונות מתחלפות לפי מהלך החמה, על כן מעברים לפעמים את השנים שתהיה השנה מתאימה גם על פי מהלך החמה.

מתי חודש מלא ומתי חסר?

כדי לידע את סוד העיבור לימדו חכמינו ז"ל שכל סיבוב של הלבנה סביב כדור הארץ הוא עשרים ותשע וחצי יום ועוד 3/4 שעה בערך (ובדיוק 793/1080 חלקי שעה - תשצ"ג חלקי תתרי"ף). זאת אומרת שבין מולד לבנה אחד לזה שאחריו יש 29 וחצי יום ועוד 3/4 שעה בערך. ומכיון שאי אפשר לקבוע חודש באמצע היום, קבעו חודשים של שלושים יום (חודש מלא) ושל עשרים ותשע יום (חודש חסר). אם חודש לבנה היה עשרים ותשע וחצי יום בדיוק היה סדר קבוע לחודשים אחד מלא ואחד חסר.

ומכיון שיש עוד 3/4 שעה כל חודש, (וגם בגלל שאנו דוחים שראש שנה לא יחול בימים אד"ו) אין החודשים הולכים פעם מלא ופעם חסר באופן קבוע אלא כך סדרם: תמיד מלאים - ניסן, סיון, אב, תשרי, שבט, ואם שנה מעוברת גם אדר א'. תמיד חסרים - אייר, תמוז, אלול, טבת, ואדר הסמוך לניסן (גם בשנה רגילה וגם במעוברת). החודשים חשוון כסלו משתנים; בשנה "כסדרה" - אחד חסר ואחד מלא. בשנה "חסרה" - שניהם חסרים. בשנה "שלמה" - שניהם מלאים. (שלמה - תשסג תשסג תשסג תשסג תשסג תשסג. כסדרה - תשסב תשסו תשסז. חסרה - תשסא תשסח תשסח).

מתי שנה מעוברת ומתי רגילה?

תקופות השנה, האביב, החורף הקיץ והסתו נקבעים על פי מהלך השמש. כדי לקבוע את ניסן באביב צריך להתחשב במהלך השמש. וזהו ציווי התורה "שמור את חודש האביב". שמור את ניסן שיהיה תמיד באביב. וכיצד עושים שמירה זו? מתאימים את תאריך ניסן גם לפי מהלך השמש. שנת חמה - סיבוב של הארץ סביב השמש הוא 365 יום וחצי. שנת לבנה היא 354 ורבע יום (29 וחצי יום 3/4 שעה כפול 12 חודש). אנו מתחילים כל חודש עם מולד הלבנה, ולכן בכל שנה רגילה של שנים עשר חודש אנו מאחרים את שנת החמה 11 ורבע יום בערך (365-354=11).

אם לא נשלים חסרון זה עלול חודש ניסן לסגת לתוך החורף בכל שנה 11 יום והתורה ציוותה שמור את חודש ניסן שיהיה באביב! (עיין רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"א ב שנת חמה מדויקת). לכן חז"ל מעברים מדי פעם את השנה. דהיינו מוסיפים חודש כל שלוש שנים בערך. וכיון שההפרש בשלוש שנים הוא 33 יום ולא 30 יום, הסדר הוא כדלקמן: בכל מחזור של 19 שנה מוסיפים שבע שנים מעוברות - גוח אדזט (במחזור מספר 304ד- המתחיל בתשנ"ה יהיו השנים ג' ו' ח' יא' יד' יז' יט' - מעוברות. והם השנה השלישית - תשס, השישית - תשסג, תשסח, תשסח, תשסח, תשסח, תשסח).

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומה - תש"ס - מאת מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

במשנה "עד ראש אדר שני" וזו סיבת המחלוקת דלהלן (רמב"ם ואחרים). ובבריתא שם: "תניא: אדר הראשון - כותב 'אדר הראשון'. אדר שני - כותב 'אדר' סתם, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אדר הראשון - כותב סתם, אדר שני - כותב 'שני' (תניין). לרבי מאיר סתם 'אדר' הוא אדר שני. לרבי יהודה סתם 'אדר' הוא אדר ראשון. הרמב"ם פסק כרבי מאיר. וכך הוא כותב (נדרים פרק י, הלכה ו): אם אדם נדר 'שאני שותה יין עד ראש אדר' - אם היתה שנה מעוברת ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר - אינו אסור אלא עד ראש חדש אדר ראשון. ואם נדר עד סוף אדר - הרי זה אסור עד סוף אדר שני, ואם ידע שהשנה מעוברת ונדר עד ראש אדר - אסור עד ראש אדר שני."

והשיג הראב"ד ש"הגרסאות מתחלפות במלה זו שמצאתי שתי נוסחאות שאין בהם אלא עד סוף אדר שני ראשון ובנוסחה ירושלמית מצאתי 'אדר הראשון', וזו הנוסחה ערבה עלי כי איני יודע מה בין 'ראש אדר' ל'סוף אדר' מעתה אי לא ידע דמיעבר 'ראש אדר' ו'סוף אדר' דראשון קאמר לדברי הכל. ואי ידע דמיעבר הא קיי"ל כר' יהודה דאמר סתם הראשון קאמר בין 'ראש אדר' בין 'סוף אדר'." (ועיי' שו"ת רדב"ז וכו"מ שמסבירים כי הרמב"ם פסק כרבי מאיר שסתם אדר הוא אדר ב' כיון שמהלך הגמרא כדעת רבי מאיר, גם גירסתו במשנה הייתה אחרת. ועיי' לח"מ שם).

בגלל שאלה זו כתב השו"ע ביוורה דעה (סימן רכ, סעיף ח) בענין מי שנדר לא לאכול אוכל מסוים וכד': "אמר: עד ר"ח אדר - (אסור לאכול) עד ר"ח אדר ראשון. עד סוף אדר - (אסור לאכול) עד סוף אדר שני. ולהרמב"ם, אם ידע שהשנה מעוברת ואמר: עד ר"ח אדר - אסור (לאכול) עד ראש חדש אדר שני." משמע מדבריו של השו"ע שהוא מסופק כמו מי הלכה. ולכן פסק כמו רבי יהודה שסתם אדר הוא אדר ראשון, והביא גם את דעת הרמב"ם שפסק כרבי מאיר שסתם אדר הוא אדר שני. (ועיי' שו"ת באר שו"ת להביא ראיה ממקומות אחרים שפסק השו"ע כרבי יהודה ולא הביא את דברי הרמב"ם. חו"מ מ"ג כ"ח. טור או"ח תכ"ח. אה"ע קכ"ו ז', או"ח תקס"ח, או"ח נ"ח).

בנדרים

ראינו שהשו"ע הסתפק כמי הלכה באדר סתם שאמר "אינו שותה יין עד ראש חודש אדר". אבל מי שנדר לא לשתות יין "שנה" כגון שאמר "קונם יין שאני טועם יין שנה" אם נתעברה השנה - אסור בה ובעיבורה. ולכן אם נדר כן ב"ח חודש טבת בשנה מעוברת אסור לשתות יין עד ר"ח טבת של השנה הבאה אע"פ שיש בנתיים שלש עשרה חודשים. כל השאלה היא אם אמר "קונם יין שאני טועם עד ראש אדר" - האם אסור עד ראש אדר הראשון או ראש אדר שני. ומספק צריך להחמיר. (ועיי' שו"ת שם ס"ק י"ז שבדאורייתא יש להחמיר בשניהם ועיי' לקמן בדברי הגר"א או"ח תקס"ח).

בשכירות קרקע או אדם

ומכאן לענין ממונות מה יהיה הדין באחד ששכר דירה בתשלום לשנה ולא פירש אם מדובר בשנה מעוברת או לא. אם קבע לדוגמא מחיר "דינר לחודש" ברור שאין זה משנה אם נתעברה שנה או לא. וכן אם קבע "שתים עשרה דינרים לשנה" ולא פירש והתעברה שנה לא ישלם בשנה זו שלושה עשר דינרים. השאלה היא במקרה של ספק. בגמרא (בבא בתרא קה, א) מובא: "מעשה בציפורי, באחד ששכר מרחץ מחבירו ב"שנים עשר זהובים לשנה, דינר זהב לחודש" ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו: יחלוקו את חדש העיבור!" אבל לא כך נפסקה הלכה כיון שאנו אומרים "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולכן נפסק בשולחן ערוך (חו"מ משפט סימן ש"ב סעיף ט"ו):

"המשכיר בית לשנה בסכום ידוע ונתעברה השנה - נתעברה לשוכר (ולא יוסיף על החודש הנוסף). השכיר לחודשים - נתעברה למשכיר (ויוסף) השוכר שכירות על החודש הנוסף. הזכיר לו חדשים ושנה, בין שאמר לו: "דינר לחודש, שנים עשר דינר בשנה" בין שאמר לו: "שנים עשר דינר לשנה, דינר בכל חדש", הרי חדש העיבור של משכיר. שהקרקע בחזקת בעליה". והעיר הרמ"א שכל זה דוקא בקרקע שבחזקת בעליה עומדת אבל בשכר

שיקדשו את החדש, וישלחו ויודיעו את שאר העם באיזה יום הוא ראש חדש כדי שידעו באיזה יום הן המועדות" וכן עושים הם בענין עבור החודש שבדקים בפועל אם הגיע האביב וכד' והיו מחשבים עוד חישובים ארוכים המוזכרים ברמב"ם שם (פרק ד) ו"על שלשה סימנים מעבירין את השנה, על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן".

עיבור שנה זה היה נעשה בבחינה מדוקדקת והיו נוהרים שלא ישתרבו שום שיקולים זרים בענין "אין מושיבין לעיבור השנה לא מלך ולא כהן גדול. מלך - מפני חיילותיו ומלחמותיו, שמא דעתו נוטה שבילך לעבר או שלא לעבר. וכהן גדול - מפני הצנה. שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר כדי שלא יבא תשרי בימי הקור והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות." "כשמעבירין בית דין את השנה כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים ומודיעים אותן שעבירה, ומפני מה עיברה. ועל לשון הנשיא נכתבות, ואומר להן: "יודע לכם שהסכמתי אני וחברי והוספנו על שנה זו כך וכך".

אין מעברים אלא אדר בלבד

כתוב בגמרא: "תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיה המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים - והודו לו, כינת נחש הנחשת - והודו לו, גזו ספר רפואות - והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו: קיצץ דלתות של היכל ושיגרו למלך אשור - ולא הודו לו, שסתם מי גיחון העליון - ולא הודו לו, עיבר ניסן בניסן - ולא הודו לו (פסחים נו, א). והסבירה הגמרא (ברכות י, ב). שעיבר את חודש אדר בשלושים בו בזמן שראוי להיות ניסן, ולכן לא הודו לו. כי אין מעברים ניסן בניסן."

האם פורים באדר ראשון או באדר שני?

בגמרא מגילה (ו, ב) יש מחלוקת מתי חוגגים פורים בשנה מעוברת: רבי אליעזר ברבי יוסי אמר באדר ראשון. רבי שמעון בן גמליאל אמר באדר שני כמו שנוהגים היום. ומסבירה הגמרא: "בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי - מסתבר טעמא, ד"אין מעבירין על המצות", אלא רבן שמעון בן גמליאל - מאי טעמא? - אמר רבי טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל "מסמך גאולה לגאולה עדיף". טעם רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר שאם באה מצוה לידך - אל תחמיצנה. ולכן נוהג פורים באדר ראשון. וטעם רשב"ג הוא כי פורים צריך להיות סמוך לפסח כדי לסמוך גאולת מרדכי אסתר לגאולה השלמה שותהיה בניסן.

בשנה מעוברת שבה שני אדרים יש מצוות שמחה גם באדר ראשון. "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאביונים" (מגילה ו, א) ויש פורים קטן גם באדר ראשון שלא אומרים בו תחנון, ביום יד וטו באדר ראשון, וגם מצוות השמחה קטנה במעט. וכתב גאון עוזנו ותפארתינו הבא"ח בספרו "אדרת אליהו" (משפטים) שניתן לדייק בדברי הגמרא שאמרה "משנכנס אדר מרבין בשמחה" ולא אמרה "באדר" משמע שהחל ממולד חודש אדר מרבין בשמחה אע"פ שלא ראש חודש. אם כן רשאים אנו לשמוח גם באדר ראשון.

בשנה מעוברת מהו חודש "אדר"?

כשאדם אמר אשלם לך את חובי בחודש אדר ולא אמר איזה אדר והיתה שנה מעוברת. המלוה אומר אדר ראשון והלוה אומר אדר שני. עם מי הדין? כשאדם כותב בשטר או בהתחייבות או אומר בנדר "חודש אדר" האם כוונתו לאדר ראשון או לאדר שני? לשאלה זו הרבה משמעויות הלכתיות וממוניות שחלקם יפורטו לקמן. ממה שנפסקה הלכה כמו רשב"ג שפורים הוא באדר שני אין הוכחה מהו סתם "אדר", כיון שרק בענין פורים יש סיבה מיוחדת לעשותו באדר שני כדי לסמוכו לגאולה, כפי שאומרת הגמרא (שם). כמו כן מתוך שכתבה המשנה "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאביונים" משמע שרק זה ההבדל בין אדר א' לאדר ב' (הגר"א תקס"ח ס"ק ט"ז ולכן פסק פעמים יארציט כדלקמן).

לעצם השאלה הרי זו מחלוקת תנאים כפי שמובא במשנה (נדרים דף סג, א) "קונם יין שאני טועם לשנה, נתעברה השנה - אסור בה ובעיבורה; עד ראש אדר - עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר - עד סוף אדר הראשון". ובלשון המשנה זו יש שני גירסאות, יש הגורסים כדלעיל ויש הגורסים

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תְּרוּמָה - תַּש"ס - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

נפטר בד' שבט בשנה מעוברת ינהגו אבלות רק י"ב חודש עד ד' טבת בשנה הבאה. וכן אם נפטר בא' אב בשנה פשוטה שאחריה שנה מעוברת - ינהגו אבלות י"ב חודש עד א' תמוז בשנה המעוברת.

פועלים הדין שונה "אבל מי ששכר מלמד לבנו ואמר ליה שני לשונות כאלו, והמלמד למד עמו חדש העיבור, אין צריך לשלם לו חדש העיבור (תשובת רשב"א סימן תרמה).

תאריך בשטרות

ובשטרות הדין יותר מורכב כיון שהמתחייב בשטר חוב וכד' נכסיו משועבדים לבעל חובו. ולכן הלוקח הלוואה מחברו בשטר בר"ח אדר, מאותו יום נכסי הלווה משועבדים למלוה עד פרעון החוב. ואם הלווה יקח הלוואה נוספת אחר כך, הנכסים לא ישתעבדו לשני כיון שהם כבר משועבדים לראשון, השני יקח רק מה שישאיר ראשון. לפי זה חשוב מאוד לדעת את הזמן האמיתי של השטרות שלא ינצלו את השטרות להפקיע שיעבוד ממי שזכאי לו. לפי זה "שני שטרות שנעשו בשנה מעוברת, אחד כתוב בו: אדר סתם, ואחד כתוב בו: אדר שני, ואין ללווה נכסים כנגד שניהם - נותנים למי שכתוב בו אדר סתם. (כי הוא ראשון לשיעבוד) ואם בשניהם נכתב אדר סתם, הוי כמו שכתוב בשניהם אדר ראשון, ונותנים למי שזמנו קודם במספר ימי החדש". (שולחן ערוך חושן משפט סימן מ"ג סעיף כ"ח ומכאן משמע שפוסק כמו רבי יהודה שסתם אדר הוא אדר ראשון). וכתב ברמ"א (אורח חיים סימן תכז סעיף א): "כשמעברין השנה כותבין באדר ראשון: אדר, סתם, ובשני: אדר השני".

אזכרות - כמה זמן אומרים קדיש?

יש חשיבות גדולה לומר קדיש על נפטר שהוא מעלה את הנפטר ממדרגה למדרגה וגם מצילו מדינה של גיהנום. כתב ברמ"א (נורה דעה סימן שעו, סעיף ד): "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב, על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לגיהנום, וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנום... ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים, כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים, כי יש משפט קדיש י"ב חדש". ואם יאמר קדיש י"ב חודש יראו מעשיו שאביו רשע גמור שהיה צריך להיות נדון י"ב חודש בגיהנום והוא מצילו מדין זה והוי בזיון. (וכתב גשר החיים עמוד שכו שאין לומר קדיש יתום בחודש י"ב אפילו לא יום אחד ולא להתפלל כשליח ציבור בחודש זה.

והזכיר גם מנהג הכנה"ג דלקמן). לפי רבינו האר"י ז"ל יש ליתום לומר "קדיש בתרא" שהוא "קדיש יתום" כל השנה גם בשבת ויו"ט ור"ח, שאין גיהנום פועל בהם, כי אין הטעם לאומרו כדי להציל הנפש מגיהנום בלבד אלא מלבד זה מועיל גם כן להעלות הנפש מדרגה אחר מדרגה, ואם כן זה מועיל גם בשבתות ויו"ט. וז"ל רשעים, ז"ל: "אין הטעם כפי מה שחושבין המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינה של גיהנום בלבד, כי הנה יש תועלת א' והיא להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה" וכתב מהר"ח"ו "ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש זה בתרא בכל שנה ושנה ביום שנפטר אביו, בג' תפלות היום ע"כ". (עיין שלמי ציבור דף ק"ץ ע"ב).

הרב החב"י ז"ל בכנה"ג (יו"ד סי' ת"ג בסוף הגהב"ל) כתב "אמר המאסף ואני הנהגתי לומר קדיש ותפלה כל י"ב חודש חסר שבוע א' דכיון דהטעם הוא משום ד"משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש" כל שחסר יום א' מן י"ב חודש - סג. עכ"ל". וכן כתב רבינו חיד"א ז"ל (בשו"ב סי' שע"ו וסק"ח כ). וז"ל: "לפי מ"ש רבינו האר"י ז"ל דהקדיש מועיל ג"כ להעלות נשמתו, נראה שיאמר קדיש כל י"ב חודש אלא מפני ההמון פחות שבוע אחרון, כיון דחשו שלא יאמרו "משפט רשעים י"ב חודש", כל שמחסר מן י"ב חודש - סג. עכ"ל.

וכתב ברב פעלים (חלק ג-יו"ד סימן לב) "ודאי סוף הי"ב יותר ראוי ונכון לעשות דבר לתועלת הנפטר כדי להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה, על כן יפסיקו לומר קדיש בשבוע האחרון של י"א חודש, או שלא לומר קדיש רק בשבוע ראשון של י"ב חודש וכן מנהג בגדא אבל לא להחסיר את השבוע האחרון של חודש י"ב. וסוף י"א חודש קורין אותו "שנת החסירה" ומחלקים בו מאכל ומעות למנוחת הנפטר כאלו היום נגמר תיקונו ומשפטו ואינו מהרשעים שנידונין י"ב חודש שלמים". וכך כתב בבא"ח ויחי יד. ולמעשה נהגו הספרדים לומר קדיש שנה שלמה חוץ מהשבוע האחרון של השנה או חוץ מהשבוע הראשון של חודש שנים עשר, וכך עדיף לנהוג (ר"פ שם).

מי שאביו רשע האם יאמר י"ב חודש קדיש? כיון שכל החשש הוא שלא יעשה אביו כאילו הוא מ"רשעי ישראל" והרי הוא באמת כזה! גם בזה נהגו לומר קדיש כל השנה מטעם האר"י ז"ל שהקדיש הוא גם להעלות הנפטר וגם לתיקון נשמתו.

קדיש בשנה מעוברת

מי שלי"ע נפטר אביו או אימו בשנה סמוכה למעוברת הריהו באבל י"ב חודשים ולא שנה, וסופרים י"ב חודש לחיוב קדיש. (עיי"ש ברמ"א שם ובר"פ ח"ד מא). ולכן אם

אזכרה ויארציית בשנה מעוברת

מי שלי"ע מת אביו או אימו - נהגו שמתענה ביום השנה של פטירתם. כמו כן נהגו לעשות אזכרה ביום זה ללמוד לעילוי נשמתם לעלות לקבר ועוד. השאלה היא באיזה יום יעשו דברים אלו?

אם נפטר באדר רגיל מתי האזכרה?

כתב בשולחן ערוך שאזכרה בשנה מעוברת באדר שני (אורח חיים סימן תקסח סעיף ז): "כשאירע יום שמת אביו או אמו ב"אדר" והשנה מעוברת - יתענה באדר ב". וגם אזכרה יעשו בשנה מעוברת באדר השני. והסבירו הגאון והמג"א בדעת שו"ע כיון שפוסק השו"ע כדעת רבי מאיר וסתם אדר הוא השני. (הקשה הגר"א על השו"ע שהוא לכאורה סותר את עצמו. שבהלכות תענית פסק כרבי מאיר; ובחו"מ סימן מ"ג בהלכות שטרות לא חילק ופסק כרבי יהודה. ובנדרים הביא את שתי הדעות והאריך להסביר דבריו. ויש לתרץ בעיקר הדין דעתו כרבי מאיר. אך בנדרים הקובע היא כוונתו של האדם ויכול הדין להשתנות והכלל הוא "הלך אחר לשון בני אדם" לכן בזה יש מחלוקת, ונשאר בספק. ובשטרות נטין וכתובות מדקדקים בזה לכתוב איזה אדר? ראשון או שני, כדי לא להכנס למחלוקת).

וכתב ברב פעלים למעשה (ח"ד אור"ח מ"א) אם לדוגמא נפטר אדם בב' טבת בשנה מעוברת ונוהגים לעשות "לימוד" בחודש י"א - יעשו לימוד זה בב' חשוון שלאחריה. והעולים ב"א - יעלו ביום זה. ואחרי יום זה יפסיקו אמירת קדיש לשבוע וימשיכו עד סוף י"ב. סוף י"ב הוא בב' כסלו ומי שנוהג לצום ב"ב - יצום ביום זה. והנוהגים לעלות לקבר ב"ב יעלו ביום זה. והעושים לימוד ב"ב - יעשו ביום זה. ואחרי יום זה מותרים בשמחות וכד'. וטוב שגם בב' טבת יעשו אזכרה כמו בכל שנת מיתת אביו ואמו שאזכרת השנה שלהם הקבועה תהיה בב' טבת, וכן יום הצום הקבוע. ואם לא יכול - די בכך שיאמר קדיש בשבוע שלפני ב' טבת.

וברמ"א כתב: "יוש אומרים דיתענה בראשון, ...וכן המנהג להתענות בראשון, מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם". הרמ"א פסק כרבי יהודה ולפי דעתו סתם אדר הוא אדר ראשון. אעפ"כ כתב רמ"א כתב: "יוש מחמירין להתענות בשניהם" ועיין מג"א שדעתו להחמיר אולם והסביר הגאון "כן הוא עיקר מדינא" להתענות בשניהם. ואעפ"כ שצום יארציית הוא מנהג טוב ולא חיוב מהדין. וחומרה זו אינה חובה אלא חומרה כיון שזה מנהג. ואעפ"כ דעת הגר"א לצום בשני האדרים מתוך מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה. ולדעת המג"א שם אבל מי שנדר לצום ביום שמת אביו - חייב לצום יומים, כיון שזה כבר ספק דאורייתא.

נפטר באדר שני ואזכרה בשנה מעוברת

כתב הרמ"א: "אם לא שמת בשנת העיבור באדר שני - דאז נוהגים להתענות בשני" ולכן במקרה זה לפי כולם יעשו יארציית רק באדר שני.

למעשה:

א. מי שנפטר בשנה פשוטה באדר - לדעת מרן יום השנה יהיה באדר שני. ולדעת רמ"א יהיה יום השנה באדר ראשון. וכן נוהגים וטוב להחמיר בשני אדרים. ולדעת הגאון כך הדין לא חומרה בלבד.

ב. מי שנפטר באדר ראשון - תמיד אזכרה באדר ראשון. או באדר רגיל בשנה רגילה. ג. מי שנפטר באדר שני - תמיד אזכרה באדר שני. או באדר רגיל בשנה רגילה.

בר מצוה - מתי מניחים תפילין?

כתב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן לו, סעיף ג): "קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן ושלא יפיה בהם. חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו". וכמובן גם מברך עליהם רק צריך להזהר שלא יטעו בו לצרפו למנין ואם יש תשעה חוץ ממנו צריך להודיע לחזן שאינו בר מצוה. ויכול להניח תפילין בן 12 או בן 11 ואפילו פחות אם יכול לשמור תפילין בטהרה.

כתב הרמ"א "יוש אומרים דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד. וכן נהגו, ואין לשנות". ולכן לאשכנזים יניח תפילין בן י"ג או מעט פחות, זמן שיכול ללמוד להניחם בצורה נכונה כשיגיע למצוות.

מתי מצטרף למנין?

כתב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן נה סעיף ט): "לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג ויום אחד, ושנת העיבור בת י"ג חדש". ולפי זה לצרף למנין צריך שנדע על פי בדיקת רופא או חתימת זקן וכד' שהוא כבר גדול. (וכ"כ בסעיף ה') אפילו בן י"ג שנה ויום אחד אפ לא הביא שערות לא מצטרף למנין. לדעת

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומה - תש"ס - מאת מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שאל המלך כיצד? אמר לו האבן עזרא שכל אחד מבני המדינה ישפוך בקבוק של יין לחבית ריקה של המלך. למחר באו ומצאו חבית שכולה מים, שכל אחד חשב בליבו אשפוך בקבוק של מים ולא יורגש בתוך כל היין. אמר לו האבן עזרא גזרתך אפילו יום אחד אינה מתקיימת, ואילו בני ישראל מקדשים אלפי שנים בכל שבת על יין ואינם מזייפים ואינם צריכים שומרים ומשגיחים וכד' וזהו כוחו של משה שלא נודע מקום קבורתו.

יום פטירת משה

בגמרא (סוטה יב): יש דיון באיזה יום מצאה בת פרעה את משה על שפת היאור. "ר' חנינא בר פפא אמר: אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה? רבי אחא בר חנינא אמר: אותו היום ששה בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה? בשלמא למאן דאמר בששה בסיון, משכחת לה ג' ירחי, דאמר מר: בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה, ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי; אלא למאן דאמר בעשרים ואחד בניסן, היכי משכחת לה? מתרצת הגמרא שאותה שנה (של פטירת משה) מעוברת היתה, רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם". וכל זה הוא על עת הלידה ועיין במג"א (תק"פ) שמשמע מהגמרא שנפטר באדר הסמוך לניסן. (עייני קידושין לח, א כיצד החישוב ועיני רד"ק על יהושע ג' פסוק ב').

שבעה באדר

בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה. נהגו חברות קדישא בכל הארץ לעשות יום זה כיום צום ובסופו עושים סעודת מצוה לכל הטורחים במצוה יקרה זו. (עייני שו"ע תקפ ס"ע ב). ואמרו דרך בדיחותא כי סיבת הענין הוא שכל בעל מקצוע אוהב לעבוד ולהרויח ואילו אנשי ח"ק שהיה להם יום אחד של חופש כיון שה' קבר את משה ולא הם, עשו על כך סעודה ושמחה.

מתי עושים ח"ק יום? באדר בשנה מעוברת?

לפי הפירוש הראשון בגמרא של רב אחא בר חנינא נפטר משה באדר רגיל בשנה רגילה. לפי הפירוש השני נפטר משה באדר ראשון של שנה מעוברת. לפי זה בשנה מעוברת צריך היה להיות צום ז' באדר של החברה קדישא באדר ראשון. וכך כתב מג"א (תקפ, ח) כי ז' באדר הוא באדר ראשון. בחו"ל עשו ז' אדר באדר ראשון, ובויילא עשו גם בשני. כיון שכתב הגאון מוילנא שבארצות צריך לצום יומים כ"ל. בארץ כל ספרדים ואשכנזים עושים באדר שני כי כך פסק מרן. ולא רוצים מחלוקת ביום פטירת משה רבינו. (עייני גשר החיים בסופו ובלוח טיקווינסקי).

פורים יום המילה

הגמרא לעיל כתבה כי "ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". ובאמת למה המן לא עשה את הגזירה ביום ז' באדר? אמרו חכמים כי רצה לעשות את הטבח ביום האזכרה של משה ביום השביעי שבו הצער גדול. ואנו חוגגים ביום י"ד באדר שהוא יום ברית המילה של משה שנימול בשמיני. ואע"פ שנולד מהול בכל אופן עשו לו סעודת מצוה או שהטיפו דם ברית.

המן נגד ישוב ארץ ישראל

כתוב בגמרא (מגילה טו, ב) שהיו להמן 208 בנים (או 214 בנים). ונתלו רק עשרה כיון שהם היו מעכבים את בנין ארץ ישראל. שבתחילה נתן כורש רשות לבנות את בית המקדש השני, ונתן כורש רשות וכסף לבנות והוראה לנציב הארץ שיתן להם אפשרות לבנות את בית המקדש. במלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים ומנעו אותם מלבנות את בית המקדש. אומר רש"י שהכותבים היו עשרת בני המן ולכן הם ניתלו. הם היו נגד ישוב א"י נגד המתנחלים הם כתבו מכתב שטנה על עוד בית ועל עוד חדר שבנו היהודים ופחד אחשורוש ועיכב את הבניה (עייני רש"י בפירוש המגילה על עשרת בני המן). מיד אחרי שמת אחשורוש עלה דריוש ונתן רשות לבנות את הבית השני. אבל בנין בית שלישי שאנו מצפים לו, מקדש העתיד - בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים, שנאמר "מקדש ה' כוננו ידך" (ר"ה ל, א סוכה מא, א לשון רש"י שם. תוס' שם ד"ה אי נמל). ויהי רצון שיתגלה ויראה במהרה דידן ויעיני בעיני יראו בשבוע ה' ציון". אמן כן יהי רצון.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

הרמ"א סומכים על חזקה. וכך כתב במשנה ברורה שם "ואמנם קי"ל כיון שהגיעו לכלל שנים - חזקה שהביאו ב' שערות, ,, ודיינין ליה כספק ולכן אזלינן תמיד לחומרא בכל דבר שהוא מדאורייתא ובדברנן לקולא". למעשה נוהגים לסמוך על חזקה כדעת הרמ"א חוץ מקריאת פרשת זכור ושאר דברים שהם מדאורייתא, ויקרא בתורה רק מי שהוא גדול ודאי. (עייני כה"ח שם וסימן ט"ל אות ב).

מאחר שמקדים את הנולד לפניו

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן נה סעיף י) מביא דוגמא לילד שנולד יותר מאוחר שמקדים בבר מצוה את זה שנולד לפניו: "אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני בא' בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר ראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו בא' באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג". במילים אחרות זה שנולד מאוחר יותר בא' אדר ב' - יהיה בר מצוה י"ג שנה אחר כך בא' אדר. וזה שנולד יותר מוקדם מחבירו בכט אדר ראשון באותה שנה - יהיה בר מצוה אחרי יג שנה יותר מאוחר מחבירו.

בר מצוה לנולד באדר

וכתב רמ"א "ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני". ואע"פ שהרמ"א פסק כרבי יהודה שסתם אדר הוא אדר ראשון - כאן פוסק כרבי מאיר שסתם אדר הוא באדר שני (עייני לגר"א תקס"ח באורך ובנייד סימן ר"כ). מהר"ש הלוי חולק על הרמ"א וסובר שיהיה בר מצוה באדר ראשון כרבי יהודה. (וכולם חולקים עליו בזה. ועייני כה"ח שם ס"ק סא). פרי חדש מקיים דברי הרמ"א וכך נוהגים גם הספרדים לעשות בר מצוה באדר שני.

מי שנולד בשנה מעוברת באדר א' ושנת הבר מצוה שלו גם בשנה מעוברת מתי נעשה בר מצוה?

כתב המג"א לא נעשה בר מצוה עד אדר שני. והקשו עליו וסיכם המשנה ברורה (סימן נה ס"ק מג) שהסכימו האחרונים "אם בשנת י"ג היה ג"כ (שנת) עיבור אז בודאי היינו אומרים הנוול בראשון - יהיה בר מצוה באדר ראשון. והשני - באדר שני" (דלא כמגן אברהם). ועייני כה"ח שם ס"ק נט באורך).

משה והמן

בגמרא נאמר על המן (מגילה יג): "הפיל פור הוא הגורל, תנא: כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". וכן אומרים בפיוט מי כמוך "וירא כי באדר מת אבי התעודה ולא זכר כי היא עת הלידה".

והאמת היא שכוחו של משה חי וקיים לתמיד. ואת זה המן לא ידע. ובחז"ל מסופר שבכוחו של משה מלמעלה ובכוחו של מרדכי מלמטה נתבטלה בסוף הגזרה (אסתר רבה פרשה ז): "באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשניה ואי אתם משיגים על הצרה שבניכם שרויין בה? כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרד, ואתם עומדים מנגד ואינכם משיגים! אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב: אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות? חזר אליהו ואמר לו למשה: אי רועה נאמן! כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם בלבתי השחית, ,, אמר לו משה: כלום יש אדם כשר באותו הדור? אמר לו: יש ושמו מרדכי. אמר לו: לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה. אמר לו: רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל. אמר לו משה: אם בטיט היא חתומה - תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה - מה שהיה הוא. אמר לו: בטיט היא חתומה. אמר לו משה רבינו: לך והודיע למרדכי. מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתב "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו".

ועד כמה משה חי (במסכת שבת ל, א) מביאה הגמרא כמה פירושים על הפסוק "ושבח אני את המתים שכבר מתו". ומביאה גם: מנהגו של עולם, שר בשר ודם גוזר גזרה ספק מקיימין אותה ספק אין מקיימין אותה, ואם תמצוי לומר מקיימין אותה - בחרה מקיימין אותה, במותו - אין מקיימין אותה. ואילו משה רבינו, גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות, (מלבד מה שכתוב בתורה. עייני רש"י שם) וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים. ולא יפה אמר שלמה "ושבח אני את המתים" וגו' וזהו ששפתותיו של משה כל הזמן דובבות בקבר כי כל הזמן אנו מקיימים תקנותיו וגזירותיו. מספרים כי פעם התפאר המלך בפני האבן עזרא על כוחו ושלטונו. אמר לו האבן עזרא בדוק את נאמנות נתיניך !!

